

УДК 81'38'367'255.4=161.2
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2020-80-2-7>

ТРУДНОЩІ ВІДТВОРЕННЯ СТИЛІСТИЧНОГО СИНТАКСИСУ РОМАНУ “THE MINDS OF BILLY MILLIGAN” Д. КІЗА УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Мосієвич Л. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальноосвітніх дисциплін
Інженерний науково-навчальний інститут
Запорізького національного університету
пр. Соборний, 226, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0003-3576-9736
larisamosiyevich1977@gmail.com*

Соляненко О. Л.

*викладач кафедри іноземних мов
Запорізький державний медичний університет
пр. Маяковського, 26, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0003-2309-0718
olena.solianenko@gmail.com*

Ключові слова: паралельні
конструкції, повтори,
риторичні запитання,
способи перекладу,
синтаксичні засоби.

У статті розглядаються способи перекладу стилістичного синтаксису в романі “The Minds of Billy Milligan” Д. Кіза українською мовою. Цей твір можна назвати новаторським для американської літератури. Його приналежність до жанру документального роману детермінує своєрідні композиційні та лексико-стилістичні особливості. «Таємнича історія Біллі Міллігана» – це документальний роман про людину, яка страждає на хворобу множинної особистості та звинувачується у численних злочинах. Завдання, яке постає перед перекладачем роману щодо відтворення стилістичного синтаксису, є найскладнішим. Ми з’ясували, що твір Д. Кіза має різноманітні засоби стилістичного синтаксису: анафори, епіфори, риторичні запитання, повтори, паралельні конструкції, еліпс, спеціальну побудову речень, особливі схеми діалогів тощо. Ці стилістичні фігури відзначаються оригінальністю форми та використовуються як засіб логічного виділення і впорядкування тексту. Вони сприяють увиразненню лексичних засобів, посилюють їхні емоційно-експресивні можливості.

Стилістичний синтаксис впливає на ритм оповідання, саме тому перекладач має підібрати такі засоби відтворення синтаксису, які зберігають та не порушують ритмічності твору в мові перекладу. Оскільки синтаксис тісно пов’язаний з лексикою, значна кількість перекладацьких трансформацій має змішаний характер, тобто під час перекладу одночасно відбуваються лексичні та синтаксичні зміни.

Відтворюючи синтаксичні особливості мови К. Різа, перекладач зміг зберегти оригінальну образність і відтворити синтаксичні засоби без суттєвих змін та втрат. Ми з’ясували, що майже усі засоби стилістичного синтаксису в мові оригіналу збережено (повністю або частково) під час перекладу українською мовою. Проте, наприклад, анафоричні повтори не завжди зберігаються в україномовному перекладі. Особливим видом синтаксичних трансформацій під час перекладу є членування речення – поділ одного складного речення на два або більше простих. Єдиним синтаксичним засобом, що не відтворюється в мові перекладу, є еліпс.

THE CHALLENGES OF STYLISTIC SYNTAX REPRODUCTION OF THE NOVEL “THE MINDS OF BILLY MILLIGAN” BY D. KEYES INTO UKRAINIAN

Mosiyevych L. V.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of General Education
Institute of Education and Science in Engineering
of the Zaporizhzhia National University
Soborny ave., 226, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3576-9736
larisamosiyevich1977@gmail.com*

Solyanenko O. L.

*Lecturer at the Department of Foreign Languages
Zaporizhzhia State Medical University
Mayakovskogo ave., 26, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2309-0718
olena.solianenko@gmail.com*

Ключові слова: семантична структура концепту, текстові концепти, концептуальна модель, лінгвокультура, сучасна французька проза.

The article examines the ways of translation of stylistic syntax in the novel “The Minds of Billy Milligan” by D. Keyes into Ukrainian. This literary work can be called innovative for American literature. Its belonging to the genre of documentary novel determines its peculiar compositional, lexical and stylistic features. “The Minds of Billy Milligan” is a novel portraying Billy Milligan, the first person in U.S. history acquitted of a major crime by pleading multiple-personality disorder. However, the uniqueness of the narration syntax gives the reason to speak of the novel’s belonging not only to documentary, but also to fiction.

The reproduction of stylistic syntax into Ukrainian is the most difficult task for a translator. We found out that D. Keyes’s novel has got various stylistic syntax devices: anaphora, epiphora, rhetorical questions, repetitions, parallel constructions, ellipse, special construction of sentences and dialogues. Those stylistic devices are marked by form originality and they are used as means of logical selection and organization of the text. They contribute to the expressiveness of lexical means and increase their emotional potential.

Stylistic syntax has an impact on the narration rhythm. That is why the translator had to choose such syntax reproduction means that do not break the rhythm of the novel. Mechanical copying of a foreign prose rhythm, reproduction of number of its individual elements and their sequence do not lead to artistic and functional equivalence.

As syntax is closely connected with vocabulary, a lot of translation transformations are mixed, i.e. the lexical and syntactic changes occur in translation.

Reproducing the syntactic features of D. Keyes’s language, the translator succeeded in preserving the original imagery and translating the syntactic devices without significant losses. We found out that almost all the stylistic syntax devices in the source text are preserved in the target text. A special type of syntactic transformations in translation is the division of one complex sentence into two or more simple ones. The only syntactic device that is not reproduced in the target text is ellipse.

Постановка проблеми. Твори новітньої американської літератури тільки починають з’являтися в українських перекладах. Це пов’язано зі складністю їх відтворення мовою перекладу: від-

ображення змішаних жанрів, які зазвичай характеризують сучасну американську прозу, відтворення американізмів, особливо, сленгізмів, збереження оригінальної авторської стилістики тощо.

Переклад стилістичних засобів часто викликає труднощі у перекладачів через національні особливості стилістичних систем як мови оригіналу (МО), так і мови перекладу (МП). Лінгвісти О. Бабелюк [1], О. Ребрій [2] тощо підкреслюють необхідність збереження образу оригіналу в перекладі, справедливо вважаючи, що передусім перекладач повинен прагнути відтворити функцію прийому, а не сам прийом. Аналізом перекладів інших творів сучасного американського письменника Д. Кіза у вітчизняному та зарубіжному перекладознавстві займалися такі науковці, як Ю. Гимранова [3], Т. Лисиченко [4]. Але, на жаль, досліджуваний нами роман «Таємнича історія Біллі Міллігана» не потрапив до наукових розвідок перекладознавців.

Цей твір в українському перекладі з'явився відносно недавно (2016 р.), саме тому аналіз стилістичних труднощів його перекладу є релевантним для сучасного лінгвістичного українського простору. Дослідження стилістичного синтаксису є одним з перспективних напрямів перекладознавства, оскільки синтаксис – це один з найважливіших розділів мови, що сприяє об'єднанню в єдину систему елементів усіх мовних рівнів.

Метою статті є спроба дослідити способи відтворення стилістичного синтаксису роману “The Minds of Billy Milligan” Д. Кіза українською мовою.

Завдання статті:

- 1) визначити основні синтаксичні засоби в романі “The Minds of Billy Milligan” Д. Кіза;
- 2) виявити залежність використання оригінального стилістичного синтаксису від жанру та сюжету роману;
- 3) проаналізувати функції синтаксичних засобів цього твору;
- 4) дослідити засоби відтворення стилістичного синтаксису в романі “The Minds of Billy Milligan” Д. Кіза українською мовою.

Об'єкт дослідження – засоби стилістичного синтаксису в романі “The Minds of Billy Milligan” Д. Кіза.

Предмет дослідження – засоби відтворення стилістичного синтаксису роману “The Minds of Billy Milligan” Д. Кіза українською мовою.

Стилістичний синтаксис вивчає стилістичні можливості синтаксичних одиниць, способи використання синтаксичних конструкцій із стилістичною метою [5, с. 164]. У стилістичних цілях синтаксис може бути задіяний більшою мірою, ніж лексика, оскільки володіє більш широкими експресивними можливостями [6, с. 145].

Відтворення стилістичного синтаксису, безумовно, створює проблеми під час перекладу будь-якою мовою, тому що він виконує не номінативну, а зображальну функцію в тексті. Саме ця зображальна функція має орієнтуватися на своєрідність

побудови МП. Під час відтворення стилістичного синтаксису має зберігатися ритміко-синтаксичний малюнок оповідання, його внутрішній рух. При цьому стилістичні вимоги мови оригіналу можуть суперечити стилістичним вимогам мови перекладу. Аналізуючи перекладацькі рішення у творчому аспекті, лінгвіст має визначити, які лінгвістичні засоби (мікрообрази) оригіналу є релевантними для певного макрообразу, та встановити доцільність їхніх перекладацьких відповідників відносно стратегії відтворення макрообразу та стратегії відтворення інших подібних елементів [2, с. 259].

Роман Д. Кіза “The Minds of Billy Milligan” відрізняється різноманітністю стилістичного синтаксису: наявністю повторів, анафор, риторичних запитань і звертань, образно-психологічного паралелізму. Ці стилістичні фігури відзначаються оригінальністю форми та використовуються як засіб логічного виділення і впорядкування тексту. Вони сприяють увиразненню лексичних засобів, посилюють їхні емоційно-експресивні можливості.

Специфіка сюжету твору зумовлює широке використання внутрішніх монологів, які іноді формуються з **риторичних запитань**: “...*Should I fight it? Declare it the winner? / Чи варто мені опиратися? Може, дати лікам перемогти?*” Риторичні запитання повністю зберігаються в МП, тому що вони – невіддільні ознаки характеристики головного героя, його хвороби.

Ще одна стилістична фігура є характерною для роману – це **еліпс**. Вона побудована на пропуску слова чи словосполучення. Вживається для відтворення енергійності, схвильованості, розгубленості головного героя: “...*All fair-value prints. A ten-point match. Enough to take to court / Усі відбитки достатньо хорошої якості, збіг встановлено за десятьма ознаками. Цього вистачить для суду*”. Проте в українському перекладі еліпс не відтворюється.

Паралельні конструкції. Паралельні конструкції являють собою таку композицію висловлювання, у якій окремі частини побудовані однотипно: ... “*I don't like to go through this. I can't go into the courtroom. I don't want to say anything to Ragen / Мені не подобається проходити через це. Я не можу піти в суд. Я не хочу нічого говорити Рейджену*”.

Паралельні конструкції, які виражаються дієсловами в заперечній формі, створюють ефект заперечення навколишнього світу, що є релевантним для психічно хворого Білла. Паралельні конструкції також можуть функціонувати у вигляді анафори. Анафора будується на повторюваних початках суміжних уривків мовлення. Анафоричні повтори не завжди зберігаються в україномовному перекладі (двічі займенник “he”

замінюється українським присвійним займенником «його» та займенником у родовому відмінку «у нього»): “... **He is suffering from a major loss of identity such that his ego boundaries are very poorly defined. He is experiencing schizophrenic loss of distance and has a very restricted capacity to differentiate between self and his environment. ... He hears voices that tell him to do things and yell and scream at him when he does not comply. He also speaks of good people who periodically invade his body in order to combat the bad people / Він страждає на сильний розлад ідентичності, його уявлення про межі власного «я» надзвичайно розмиті. У нього спостерігається викривлене сприйняття відстані, що притаманно шизофренікам. Його здатність відокремлювати себе від довкілля вкрай обмежена. Він чує голоси, що спонукають його до різних дій і верещать на нього, якщо він їм не кориться. Він також розповідає про хороших людей, які часом перебирають на себе контроль над його тілом, аби здолати поганих”.**

Анафора допомагає зосередити увагу на позначуваному повторюваним словом понятті, актуалізує його та виконує формотворчу роль – з метою підсилення домінуючої думки. Багаторазове повторювання слова “fuse”, у тому числі морфологічна гра з ним (fusing / unfusing), наближує читача до кульмінації подій, до бажаного результату як з боку лікарів, так і з боку пацієнта – злиття 24 особистостей Біллі: “...*The rest of the week, Nurse Yaeger reported that though he was **fusing and unfusing**, he seemed to be **fused** for longer and longer periods of time. By July 14, he was **fused** most of the day and seemed peaceful / Упродовж наступного тижня сестра Егер доповідала, що, хоча його особистості то зливалися, то знову роз’єднувалися, в цілому складалося враження, що він спроможний затримуватись у стані злиття на дедалі триваліші відрізки часу. 14 липня він більшу частину доби пробув у цілісному стані і здавався цілком безтурботним”.* В українському перекладі слово «зливалися» перекладено різними частинами мови, а в кінці – взагалі синонімом «цілісному».

Особлива комбінація простих та складних речень в романі також впливає на створення ритму: “...*He threw water on Christenes drawing. Is not right to destroy the work of children.*” *Six officers burst into the corridor, but by that time they found Milligan sitting on the floor with a dazed expression on his face / Він кинув воду на малюнок Крістена. Неправильно знищувати роботу дітей». Шість офіцерів увірвалися в коридор, але до того часу вони знайшли Міллігана, що сидів на підлозі з приглушеним виразом обличчя”.* За двома простими реченнями йде складне. Як бачимо, невідповідність синтаксичних конструкцій в МО та МП відбувається у другому реченні, яке в укра-

їнському перекладі подається безособовою конструкцією.

Особливим видом синтаксичних трансформацій є членування речення – поділ одного складного речення на два і більше простих. Під час такої трансформації синтаксична структура речення в оригіналі перетворюється на декілька самостійних предикативних структур мови перекладу: “... *After a while the others arrived, and they arranged to have the interview in the lower-level sheriffs squad room, a large room with folding chairs, blackboards and a desk where the officers gathered at shift change / Невдовзі прибули й решта. Їм виділили кімнату на одному з нижніх поверхів. Це було просторе приміщення зі столом, дошкою і рядами складаних стільців. Зазвичай там збирались офіцери під час перезміни”.*

Значний стилістичний ефект створюють номінативні речення, що посилюють емоційну напруженість: “... *It was all incredible. Impossible. / Вся ця історія була чудернацькою і немислимою*”. Автор навмисно виокремлює слово “impossible” в окреме речення, акцентуючи унікальність пацієнта Біллі, та перекладач трансформує номінативне речення і створює синонімічний ряд «чудернацька, немислима» в одному реченні.

Під час зображення центральної особистості Біллі характерним для синтаксису є подріблення речення на декілька простих речень, у яких містяться займенники I, me: “...*Going up to the school roof. I didn't want to see any more doctors. Dr. Brown at the Lancaster Mental Health Center couldn't cure me. I thought I jumped off. Why ain't I dead? Who are all of you? Why you lookin' at me like that? / Піднімаючись до даху школи. Я не хотів більше відвідувати лікарів. Доктор Браун у Центрі психічного здоров'я Ланкастера мене не вилікував. Я думав, що зіскочив. Чому я не мертвий? Хто ви всі? Чому ви так дивитесь на мене?*” Ці займенники підкреслюють егоцентричність героя. У МП вони відтворюються дослівно.

Діалогічне мовлення також належить до стилістичного синтаксису. У ньому використовуються неускладнені синтаксичні одиниці, неповні й еліптичні речення, пропущені компоненти, які допомагає відтворити ситуація. Щоб зосередити увагу на певному положенні, у діалогах роману використовується особлива форма запитань і відповідей, де відповіді повторюють самі запитання, або, навпаки: “... – *Is there a lady lawyer who could handle my case?*” “ – *We've got a lady lawyer*” / *А можна, щоб мою справою займалася жінка-адвокат? Є в нас одна жінка-адвокат.*

Слід зазначити, що в окремих випадках перекладач не відтворює вдалої авторської задумки, коли останнє слово репліки одного персонажа повторюється у репліці іншого, а також наприкінці речення.

На нашу думку, в українському перекладі через це втрачається ефект нагнітання ситуації: “*What made you say that there was a bomb?*” “*I didn’t say there was a bomb.*” “*You told the officer, ‘You’ll blow it up.*” “*Well, Tommy is always saying, ‘Keep away from my stuff or it might blow up.*”

– *А чому ти сказав, що в приміщенні є вибухівка?*

– *Я такого не казав.*

– *Ти попередив офіцера, що все злетить у повітря.*

– *Ну, Томмі завжди наказує не чіпати його приладдя, бо воно може рвонутися”.*

До стилістичного синтаксису належить також використання у творі **однорідних членів речення**. Велика кількість їх утворюється, коли перекладачка об’єднує два англомовних речення: “...*She walked from the Franklin County Jail in the cold February morning back to the public defender’s office. She poured herself a cup of coffee, went directly to Gary’s cluttered office, sat down and braced herself* / Холодного лютого ранку вона пішки **дісталася** від окружної в’язниці до офісу громадського захисту, **налила** собі філіжанку кави, **пройшла** до захищеного кабінетика Гері, **сіла і приготувалася до непростой розмови”**.

Аналізуючи однорідні члени речення в романі, ми звернули увагу на те, що вони часто використовуються тоді, коли автор зображує поведінку Біллі, – що він робить пальцями, очима, руками тощо: “...*His lips moved silently, his eyes glazed and then drifted sideways. He looked around, startled, until he recognized both women and realized where he was* / Його **вуста** ворушилися, але з них не злітало ані звуку. Його **погляд** осклянів, а тоді знову став осмисленим”.

Є випадки, коли однорідні члени речення автор використовує крізь цілий абзац: “... *Billy read, studied medical books, exercised in the gym, jogged around the building and painted. He sketched Arthur and painted Danny, Shawn, Adalana and April. He bought molecular models at the university bookstore and studied chemistry, physics and biology on his own* / Біллі **читав, вивчав** медичні книги, **займався** фізичними вправами, **бігав** навколо будівлі і **малював**. Він **намалював Артура** та **намалював Денні, Шона, Адалану та Ейпріл**. Він **купував молекулярні моделі** в університетській книгарні і **самотійно вивчав хімію, фізику та біологію**”. Ціла палітра однорідних членів репрезентована різними частинами мови: дієсловами, іменниками та власними назвами.

Органічно вписується до оригіналу та українського варіанту замовчування. Це – стилістична фігура, що являє собою обірване речення. Автор свідомо не закінчує думки, залишаючи читачеві можливість згодитися, домислити, про

ще йдеться: “... *Still, if Turner and Karolin will be there . . . and if Dr. Wilbur is making the trip ...*” / *Та оскільки на зустрічі будуть присутні Тернер і Каролін... І якщо вже навіть лікарка Вілбур зголосилася приїхати...*”

Висновки. Отже, стилістичний синтаксис відіграє значущу роль під час перекладу, оскільки є невіддільним компонентом ідіостилю автора роману Д. Кіза. Відтворення стилістичного синтаксису безумовно створює певні труднощі під час перекладу будь-якою мовою, тому що він виконує не номінативну, а зображальну функцію в тексті. Роман відрізняється різноманітністю стилістичного синтаксису: наявністю повторів, анафор, риторичних запитань і звертань, образно-психологічного паралелізму, емфатичних конструкцій, особливих схем діалогів. Стилiстичний синтаксис впливає на ритм оповідання, саме тому перекладач мав підібрати такі засоби відтворення синтаксису, які зберігають та не порушують ритмічності твору. На наш погляд, перекладачу вдалося знайти вдалі рішення та досягти стилістичної еквівалентності тексту оригіналу та тексту перекладу.

Подальше дослідження роману “The Minds of Billy Milligan” українською мовою є перспективним напрямом щодо перекладу використаних у ньому медичних та юридичних термінів, фразеологізмів, сленгізмів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабелюк О.А. Полістилістична практика текстотворення постмодерністського художнього тексту. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Збірник наукових праць*. Вип. 16. Ужгород, 2011. С. 13–17.
2. Ребрій О.В. Сучасні концепції творчості у перекладі. Харків : ХНУ імені В. Каразіна, 2012. 376 с.
3. Гимранова Ю.А. Нарушение языковой нормы в русском переводе рассказа Д. Киза «Цветы для Эдджернона». *Актуальные проблемы русской и сопоставительной филологии: теория и практика: материалы Международной научно-методической конференции (г. Уфа, 12-13 мая 2016 г.)*. Уфа : БашГУ, 2016. С. 165–168.
4. Лисиченко Т.Ю. Мовленнєвий паспорт особистості як основа творення художнього образу: граматики та поетики помилок. *Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди*. 2017. Вип. 46., С. 107–118.
5. Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови: Підручник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан. 2000. 248 с.
6. Лапшина М.Н. Стилiстика сучасного англійського мови. Санкт-Петербург : «Академия», 2013. 272 с.

REFERENCES

1. Babeliuk O. A. (2011) Polystylistic practice of text creation of postmodern artistic text [Polystylistychna praktyka tekstotvorennia postmodernistskoho khudozhnoho tekstu]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva: Collection of scientific works*, 16. Uzhhorod. P. 13–17.
2. Rebrii O. V. (2012) *Modern concepts of creativity in translation* [*Suchasni kontseptsii tvorchosti u perekladi*]. Kharkiv : V. N. Karazin Kharkiv National University. 376 p.
3. Hymranova Y. A. (2016) Violation of the language norm in the Russian translation of D. Keyes's story "Flowers for Algernon" [Narushenye yazykovoi normy v russkom perevode rasskaza D. Kyza "Tsvety dlia Eldzhernona"]. *Aktualnye problemy russkoi y sopostavitelnoi fylolohyy: teoriya y praktyka: Proceedings of the International scientific and methodological conference* (pp. 165–168). Ufa : Bashkir State University.
4. Lysychenko T. I. (2017) Speech passport of personality as a basis for creating an artistic image: grammar and poetics of mistakes [Movlennievyyi pasport osobystosti yak osnova tvorennia khudozhnoho obrazu: hramatyka ta poetyka pomylok]. *Linhvistychni doslidzhennia: Collection of scientific works*, 46, 107-118. H.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University.
5. Ponomariv O. D. (2000) *Stylistics of the modern Ukrainian language* [Stylistyka suchasnoi ukrainskoi movy]. Ternopil : Navchalna knyha – Bohdan. 2000. 248 p.
6. Lapshyna M. N. (2013) *Modern English Stylistics* [Stylistyka sovremennoho anhlyiskoho yazyka]. Saint-Petersburg: "Akademyia". 272 p.